

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 4, p. 41-56, July 2014

Edremit Hanları ve Hanların Misafirleri (16-19. YY.)

Edremit Inns and Their Guests (16th-19th Century)

Yrd. Doç. Dr. Serdar Genç
Balıkesir Üniversitesi - Balıkesir

Öz: Edremit şer'iyye sicilleri ile Osmanlı Arşiv belgelerinden yararlanılarak yazılan çalışmada, 16. yüzyıldan itibaren Edremit'te faal olan hanlar, bu hanların sahipleri, buldukları mevki, kapasiteleri, hanlardaki görevliler ve hanlarda konaklayan kimseler incelenmiştir. Çalışmada hanların yalnızca geçici olarak ikamet edilen yerler değil aynı zamanda ticaret erbabının birbiriyle bağlantı kurmalarına imkan sağlayan önemli bir buluşma merkezi oldukları tespit edilmiştir.

Abstract: Relying on the Ottoman court records of Edremit and primary documents from the Ottoman archives, this article examines the active Inns, their capacity and their owners along with the people stayed in them between the sixteenth and the nineteenth centuries. This study presents that these Inns were not only a place to stay for the merchants but also a place for developing business networks.

Anahtar Kelimeler: Edremit, Hanlar, Edremit Hanları, Osmanlı Devleti

Key Words: Edremit, Inns, Karavanserai, Ottoman Empire

Giriş

Bugün Balıkesir'in bir ilçesi olan Edremit'in batısında Ege Denizi ve Ayvacık, güneyinde Burhaniye, kuzeyinde Yenice ve Bayramiç, doğusunda Havran bulunmaktadır. Kazdağ'ın eteklerinde denizden yaklaşık 9-10 km. içeride kurulan Edremit, Osmanlı döneminde Karesi Sancağı'na bağlı bir kazadır.¹ 1530 yılında Edremit'in 12 mahallesinde 176 hane, 10 mescit, 2 cami ve 2 hamam vardır.² 1582 yılına gelindiğinde kasabadaki mahalle sayısında bir değişim olmazken kasabaya bağlı köy sayısının 52 olduğu tespit edilmiştir.³ 17. yüzyıl ortalarına doğru ise mahalle sayısı 11, köy sayısı 44'tür.⁴ 18. yüzyıl boyunca Edremit'te mahalleler durumunu

¹ "Der kaza-yı Edremit der liva-yı Karesi bazar durur şehirdir iki yerde cum'a kılınır". Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir* (T.T.), nr 166, s. 272. Fikret Yılmaz, üçüncü cami olarak 15. yüzyıl sonlarında (1492) Hekimzâde/Kurşunlu Camii'nin inşa edildiğini ve bu cami ile birlikte cuma kılınan üç caminin bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. Fikret Yılmaz, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1995, s. 120.

² Bu mahalleler şunlardır: Kapucıbaşı, Kadı Celâl, Turhanbey, Hekimzâde, Hacı Tuğrul, Adilzâde nam-ı diğer Karabaşlı, Şeyh nam-ı diğer Tuzcu Murad, Soğanyemez, Cami-i evsat, Cami-i kebir, Akbınar nam-ı diğer mahalle-i Cami, Kadı İlyas. Bkz. BOA, T.T., nr. 166, s. 272.

³ H. 15 Rebî-ül-evvel 990/ M. 9 Nisan 1582 tarihinde Edremit'in mahalleleri şunlardır: Cami-i vasat, Cami-i kebir, Akbınar, Turhan Bey, Tuzcu Murad, Hacı Tuğrul, Adilzâde, Hekimzâde, Kadı İlyas, Kadı Celâl, Kapucıbaşı, Soğanyemez. Yine H. 991/M. 1583 senesi avarız kaydında da mahalle ve köy sayıları aynıdır. *Edremit Şer'iyye Sicili* (EŞS), nr. 1210, vr. 42a-b; 1211, vr. 66b.

⁴ Bu bilgiler Edremit şer'iyye sicili defterinde yer alan avarız kaydında yer almakla birlikte sayfanın tahrip olması nedeniyle kaydın tarihi tam olarak okunamamaktadır. Ancak defterin önceki ve sonraki sayfalarındaki hükümler H. 1049 tarihlidir. Dolayısıyla bu avarız kaydının da tahminen 1639-40 yıllarına ait olabileceğini söylemek mümkündür. Bkz. EŞS, nr. 1219, vr. 28b.

JHS

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

muhafaza ederken köylerin sayısında bir azalma tespit edilmiştir.⁵ 19. yüzyılın ortalarına doğru ise mahalle sayısı 10 iken köy sayısı 25 ila 30 arasında seyretmiştir.⁶

16. yüzyılda Edremit'te bir pazar yeri ile çarşı bulunmakta ve bu çarşıda çeşitli meslek kollarına mensup esnaf faaliyet göstermektedir. Şehrin gelişimi ve ticari kapasitesinin artmasında bu pazar ve çarşı ile birlikte 15. yüzyıl sonlarında Şehzade Korkut'un lalası Hüsam Bey tarafından inşa edilen 200 vakıf dükkânının ve şehirdeki han ile kervansarayın mühim bir yeri vardır.⁷ Bunun yanında Edremit'in Rumeli ve Anadolu'yu birbirine bağlayan yol güzergâhı üzerinde bulunması, Adalar Denizi'ne olan kıyısı, Midilli başta olmak üzere adalarla kolay ulaşım olanaklarına sahip olması, başkent İstanbul'a kara ve deniz yoluyla bağlantı sağlayabilmesi ve sonraki yüzyıllarda artan zeytinyağı üretimi ve sabun imalatı⁸ ile kereste, zift ve katran gibi zengin ürünleri barındıran Kazdağlarına sahip olması vb. etkenler de şehrin ticari kapasitesinin artmasında etkili olmuştur.⁹

1. Edremit Hanları

16. yüzyılda Edremit'te yolcu ve tüccarın konaklamalarına imkân sağlayacak bir kervansaray ile *İstanbul evi* olarak bahsi geçen bir han bulunuyordu.¹⁰ Ancak 1591 yılında dükkân kiralınması dolayısıyla Edremit şer'iyye sicilindeki iki farklı kayıttan yola çıkarak Edremit'te iki kervansaray olabileceği akla gelmektedir. Şöyle ki sicilde kayıtlı 1591 tarihli bir hükümde “kerbansaray kurbında olan vakıf keçeci dükkânına”¹¹ ifadesi geçerken yine aynı yıla ait başka bir hükümde “çarşıda yeni kerbansaray kurbında”¹² ifadesi geçmektedir. Bu iki farklı hükmün ilkinde keçe dükkânı tarif edilirken dükkânın kervansarayın yakınında olduğu belirtilmiştir. Oysa diğer hükümde yine kervansarayın yakınında olan bir dükkân tarif edilmesine rağmen bu kervansarayın çarşıda ve yeni olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla ikinci

⁵ 18. yüzyıl boyunca Edremit'in 11 mahallesi bulunurken buna karşın köylerin sayısının sabit olmadığı tespit edilmiştir. Edremit'in 1702'de 36, 1712'de 33, 1728'de 32, 1743'te 36, 1781'de 31, 1789'da 31, 1797'de 32 köyü bulunmaktadır. Bkz. *EŞS*, nr. 1229, vr. 11a-b; 1230, vr. 86a; 1225, vr. 2b-3a, 52a; 1243, vr. 3a-b, 7a; 1242, vr. 15b-16a.

⁶ H. 1246/M. 1831 tarihli nüfus sayımında Edremit kazasının 10 mahallesi ve 27 köyü bulunmaktadır. Yine H. 1249/M. 1833 tarihli nüfus defterinde durum değişmemiştir. Yine bir başka icmal nüfus defterinde de mahalle sayısı aynı olmakla birlikte köy sayısının 28 olduğu tespit edilmiştir. Bkz. BOA, *Nüfus Defterleri* (NFS.d.), nr. 1354, s. 31-33; 1298; 1358, s. 2.

⁷ Konu ile ilgili ayrıntılar için bkz. Yılmaz, *agt*, s. 126-129.

⁸ 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın ilk yarısında Edremit'te imal edilen zeytinyağı ve sabun öncelikle İstanbul'un ihtiyacının karşılamak amacıyla ihraç edilmiştir. Hatta bunların yabancı tüccarlara satılmaması hususunda Padişah, şehrin idarecileri ile üreticilerini sıkça ikaz etmiştir. Nitekim 19. yüzyılda şehre gelen seyyahlar da zeytin bahçelerinin kesafetinden ve şehrin ticari kapasitesinden bahsetmektedirler. Bkz. *EŞS*, nr. 1238, vr. 7a, 37a; 1241, vr. 62a; 1243, vr. 60b, 75a, 78a; 1249, vr. 3b; İlhan Pınar, “19. Yüzyılda Seyyahların İzinde Edremit'ten Ayvalık'a Yolculuklar”, *Tarihin Kucağında Gömeç Sempozyumu*, 26-27 Ekim 2001, s. 95-103.

⁹ Bkz. Yılmaz, *agt*, “16. Yüzyılda Tarımsal Yapılarda Değişim, Akdeniz Mutfağı ve Yağ Kullanımı”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı: 10, Bahar 2000, s. 23-42; A. Latif Armağan, “XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Edremit Körfezi ve Ege Adalarında Zeytinyağı Üretimi ve İstanbul'un Zeytinyağı İhtiyacının Karşlanması Üzerine Bir Araştırma”, *Perspectives on Ottoman Studies*, (Ed. E. Causevic, N. Moacanin, V. Kursar), Berlin 2010, s. 591-606; Faruk Doğan, *Osmanlı Devleti'nde Zeytinyağı 1800-1920*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007; Aynur Ünlüyol, “Karesi Sancağı'nda Ocaklık Hizmetleri”, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balıkesir*, (Ed. Bülent Özdemir-Zübeyde Güneş-Yağcı), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 243-250; Serdar Genç, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edremit'te Yabancılar”, *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, KTB Yayınları, İstanbul 2013, s. 358-379.

¹⁰ Yılmaz, *agt*, s. 128-129.

¹¹ “oldur ki keçeci usta Hasan meclis-i şer'ide kerbansaray kurbında olan vakıf keçeci dükkânına bir ayda yirmi beşer akçeye icareye kabz iyledim deyu ikrâr ...”. *EŞS*, nr. 1213, vr. 59b.

¹² “keçe dükkânı mukataa oldur ki Musa bin Hızır meclis-i şeride ikrâr ve ihkak idüb çarşıda yeni kerbansarayı kurbında olan vakıf dükkânı bir ayda on beş akçe mukataaya kabul iyledim deyu ...”. *EŞS*, nr. 1213, vr. 51a.

JHS
42

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

hükümde kervansarayla ilgili ayırt edici bir takım özelliklerin belirtilmesi bu yönde bir kanı oluşmasına sebep olmuştur.

16. ve 18. yüzyıllar arasında Edremit sicillerinde bahsi geçen hanlar şunlardır: Acem Hanı, Âlemi Ağa Hanı, Cedid Han, El-Hac/Hacı İbrahim Hanı, El-Hac/Hacı Musa Hanı, Emir/Emiroğlu Hanı, Erzurumîzâde El-Hac Mehmed Ağa Hanı, Hacı Piri Hanı, Lelebicioğlu Hanı, Müftü Efendi Hanı, Patat El-Hac Mustafa Hanı, Piyale oğlu Hanı, Topalzâde Hanı, Yeni Han, Reiszâde Mustafa Efendi'nin Vakıf Hanı. Bu hanların tamamı 17. veya 18. yüzyıl tarihlidirler. Bunlar arasında en erken tarihli olanı Hacı İbrahim Hanı'dır. Bunun yanında bazı han isimlerinin zaman içerisinde değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1727 yılında Emir Hanı olarak bahsedilen han 1767 yılında Emiroğlu Hanı olarak geçmektedir.¹³ Keza 19. yüzyılın ilk yarısında Kazdağlı Hanı olarak kayıtlı han 1905 yılında Kazdağlıoğlu Hanı olarak anılmaktaydı.¹⁴ Anlaşılan ilerleyen yıllarda hanların varislerine intikal etmesi isimlerinde küçük değişikliklere sebep olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde önceki döneme ait olarak sadece Topalzâde Hanı ile Cedid Han'ın isimlerine rastlanırken diğer hanlarla ilgili herhangi bir kayıt tespit edilmemiştir. Bu durumda iki tahmin öne çıkıyor. Ya bu hanlar satılıp yerlerine dükkân veyahut başka binalar inşa edildi ya da hanlar el değiştirdi ve yeni sahiplerinin isimleri ile anılmaya başlandı.

19. yüzyıla gelindiğinde Edremit hanları ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler vermek mümkündür. Çünkü 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra ihtisab işlerinde düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmış ve İstanbul ve Anadolu'daki diğer şehirlerde faal olan dükkân, kahvehane, değirmen, han ve hamam ile pazarda satılan her türlü emtiadan ihtisab vergisi alınması kararlaştırılmıştır.¹⁵ Bu kapsamda 1835 yılında Edremit'te esnaf sayımı yapılmış ve şehirdeki dükkân, kahvehane, han ve hamam vb. sayımı yapılmıştır.¹⁶ Bu sayım icmal olarak Edremit şer'iyye siciline kaydedilirken bir nüshası da mufassal olarak İstanbul'a gönderilmiştir. Bu defterde Edremit'teki hanların isimleri ve oda sayıları ile her bir handan alınacak vergi ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. H. 1251/M. 1835 tarihli bu defterde Edremit'te 8 han bulunuyordu. Bunlar; Acem Hanı, Muhtab Hanı, Kilisa Hanı, Sandıkçı Hanı, Topaloğlu Hanı, Küçük Emin Ağa Hanı, Bakırcı Hanı ve Hacı Ahmed Ağa Hanı'dır. Bu hanların en büyüğü 60 odalı iken en küçüğü 4 odalıdır. 60 odalı iki handan biri Bakırcı Hanı diğeri Topaloğlu Hanı'dır. Diğer hanların oda sayısı sırasıyla şöyledir: Küçük Emin Ağa Hanı 23 odalı, Sandıkçı Hanı 11 odalı, Kilisa Hanı 9 odalı, Hacı Ahmed Ağa Hanı 6 odalı, Muhtab Hanı 5 odalı ve Acem Hanı 4 odalıdır.¹⁷ Buna listeye göre Edremit'teki hanların toplam kapasitesi 178 odadır. Bu sayımda hanların her biri için aylık vergi tespit edilmiştir. Bu vergilerin tespitinde hanların oda sayısının belirleyici olması kuvvetle muhtemeldir. Buna göre hanlar için aylık 20 para ila 16 kuruş arasında değişen miktarda vergi belirlenmiştir. En az vergi sadece dört odası olan Acem Hanı'ndan alınırken en fazla vergi 60 odalı Bakır

JHS
43

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

¹³ EŞS, nr. 1232, vr. 33a; 1236, vr. 40b.

¹⁴ BOA, NFS, nr. 1303, vr. 6a-b; Gıyas Yetkin, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'de Olup Bitenler*, Türkdili Matbaası, Balıkesir 1957, s. 26.

¹⁵ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997, s. 1201-121.

¹⁶ Osmanlı döneminde esnaf sayımları ve Edremit esnaf sayımı için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Etnaf Sayımları", Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Etnaf ve Ekonomi Semineri 9-10 Mayıs 2002, *Bildiriler*, II, s. 405-410; Serdar Genç, "1835 Yılı Etnaf Sayımı Çerçevesinde Edremit Etnaf Teşkilatı", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 17, 2009/2, s. 277-293.

¹⁷ BOA, *Kamil Kepeci* (KK), nr. 7478, s. 14.

Hanı'ndan alınmıştır. Bu hesap ile hanlardan tahsil edilecek aylık vergi miktarı toplam 51 kuruştur.¹⁸

Tablo 1: Edremit Hanları (1835)

Hanlar	Oda Sayıları	İhtisab Vergisi
Acem Hanı	4	20 para
Bakır Hanı	60	16 kuruş 20 para
Hacı Ahmed Ağa Hanı	6	6 kuruş
Kilisa Hanı	9	2 kuruş
Küçük Emin Ağa Hanı	23	13 kuruş
Muytab Hanı	5	2 kuruş
Sandıkçı Hanı	11	1 kuruş
Topaloğlu Hanı	60	15 kuruş

Hanlardan tahsil edilecek vergi miktarının belirlenmesinde oda sayısının yanı sıra başka kıstasların da söz konusu olması muhtemeldir. Çünkü Bakır Hanı ve Topaloğlu Hanı altmışar odalı olmalarına rağmen Bakır Hanı için aylık 16 kuruş 20 para vergi belirlenmişken Topaloğlu Hanı için 15 kuruş vergi belirlenmiştir. Keza 5 odalı Muytab Hanı ve 9 odalı Kilisa Hanı'nın aylık vergisi ikişer kuruş iken 11 odalı Sandıkçı Hanı'nın vergisi sadece 1 kuruştur. Bu vergilerin esnaf temsilcileri ve kazanın ileri gelenlerinin ortak görüşü ile belirlendiği hesaba katıldığında¹⁹ bu hususta hanların işlekliliği ve mevkilerinin belirleyici rol oynadığı sanılmaktadır.

Burada isminin zikredilmesi gereken bir han daha vardır ki o da Tuzbuz Ağa Hanı'dır. 1813 yılına ait bir tereke kaydında bahsi geçen bu hana 1835 yılındaki listede rastlanmamaktadır.²⁰

1835 sonrasına baktığımızda Edremit'te han sayısında herhangi bir değişim olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü 1835 yılından hemen on yıl sonrasında 1844 yılında, Edremit'teki yabancı reyanın/gayrimüslimlerin nüfus sayımı yapılmış ve deftere kaydedilmiştir. Bu defterin konuyla ilgili yönü ise bahsi geçen reyanın mukim oldukları hanların da deftere kaydedilmiş olmasıdır. Buna göre Edremit'te; Küçük Emin Ağa Hanı, Bakırcı Hanı, Cedit Hanı, Muytab Hanı, Topaloğlu Hanı, Menzil Hanı, Sandıkçı Hanı ve Küçük Ağa Hanı bulunmaktadır. 1835 sayımı ile kıyaslandığında han sayısı aynı olmasına rağmen hanların

¹⁸ Nisan/Mayıs 1835 tarihinde Edremit'teki hanlar için belirlenen aylık vergi miktarı şöyledir: Acem Hanı 20 para, Muytab Hanı 2 kuruş, Kilisa Hanı 2 kuruş, Sandıkçı Hanı 1 kuruş, Topaloğlu Hanı 15 kuruş, Küçük Emin Ağa Hanı 13 kuruş, Bakır Hanı 16 kuruş 20 para, Hacı Ahmed Ağa Hanı 6 kuruş. Bkz. BOA, KK., nr. 7478, s. 14.

¹⁹ Buna dair bir örneğe Samsun'da rastlanmıştır. Samsun'da ihtisab vergisi kapsamında yapılan sayımda vergi miktarlarının esnaf kethüдалarı ve ahalinin ittifakıyla tespit edildiği belirtilmiştir. Bkz. Serdar Genç, "II. Mahmud Döneminde Canik Sancağında Esnaf ve Dükkânlar", *Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik-Samsun*, I, Samsun 2013, s. 90.

²⁰ *EŞS*, nr. 1247, vr. 56b.

birkaçında farklılık vardır. 1835 yılında mevcut görünen Acem, Hacı Ahmed Ağa ve Kilisa hanları 1844'de mevcut değildir. Bunların yerine Menzil, Küçük Ağa ve Cedid hanlarının isimleri geçmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında Edremit'teki hanların varlıklarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Nitekim H. 1316/M. 1898-99 senesinde kasabada 10 han bulunuyordu.²¹ 20. yüzyılın başlarında ise Edremit'teki hanlar şunlardır: Zincirli Han, Menzil Hanı, Kazdağlı Hanı²², Çorapa Hanı, Çınarlı Han, Kasap Ahmet'in Hanı, Tatar Ali'nin Hanı, Muammer Bey'in Hanı²³, Hacı Rıza'nın Hanı, Çömez'in Mustafa Bey'in Hanı ve Kara Hafız'ın Hanı'dır.²⁴ Fakat 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarından itibaren yangınlar, çevre düzenlemeleri ve oteller dolayısıyla bu hanların bir kısmı yıkılmıştır.²⁵ Bugün Edremit'te ayakta kalmayı başaran tek han İstanbullular Hanı'dır.²⁶ (Resim 2).

Edremit'teki hanların yerlerini tam olarak tespit etmek mümkün olmamakla birlikte şer'iyye sicillerindeki kayıtlardan yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki şehir içi hanları çoğunlukla çarşıların tamamlayıcı unsurları arasında yer alırlar. Edremit sicillerinde sıkça *sûk* ya da *sûk-ı sultânî* olarak bahsi geçen çarşı mevcuttur. Bu doğrultuda Edremit'teki hanların *sûk-ı sultânî*, Yukarı Çarşı, Aşağı Çarşı ve Bazarlık Çarşısı/Pazaryeri'nde olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Aşağı Çarşı'daki Menzil Hanı'nın bir tarafında Mehmed Havace dükkânı ve bir tarafında bakkal Yorgi dükkânı bulunuyordu.²⁷ Topaloğlu Hanı'nın²⁸ yanında bir nalbant dükkânı, bir başka hanın yanında ise bakkal dükkânları vardır.²⁹ Bunlardan başka Pazaryeri denilen mevkide, muhtemelen 16. yüzyıldan beri kasabada Cuma günleri kurulmakta olan pazarın bulunduğu mevkidir,³⁰ Cedid Han'ın ismi geçmektedir. Yine bu hanın etrafında da dükkânlara rastlanmaktadır. Nihayetinde Aşağı Çarşı'daki Muaytab Hanı'nın karşısında da bir berber dükkânı bulunduğunu hatırlatmak gerekir.³¹ Tüm bu örnekler Edremit'teki hanlarla dükkânların aynı mekânın paydaşlarından olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Edremit hanları Osmanlı coğrafyasındaki diğer hanlarda olduğu üzere muhtemelen iki katlıydı. Şehre gelen seyyahların anlatılarında ve bazı belgelerde buna dair ipuçları mevcuttur. Öte yandan Edremit'te halen ayakta olan hanı da göz önünde bulundurduğumuzda bu varsayım

JHS

45

History
StudiesVolume 6
Issue 4
July
2014

²¹ *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, 1316, s. 419.

²² Kazdağlı Hanı, 19. yüzyılın ilk yarısında mevcut bir han olup 20. yüzyıl başlarına kadar varlığını sürdürmüştür. Çünkü H. 1264/M. 1847-48 tarihli bir defterde Edremit'teki hanlar arasında Kazdağlı Hanı'nın ismi de geçmektedir. Bkz. BOA, *NFS.d.*, nr. 1303, vr. 6a.

²³ 1894 yılı sonlarında Edremit'e gelen Şerafeddin Mağmumi, Muammer Bey'in yerel eşraf ve tüccardan olduğunu belirtir. Bkz. Şerafeddin Mağmumi, *Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Anıları Yüzyıl Önce ve Anadolu ve Suriye*, Çev: Cahit Kayra, Boyut Kitapları, İstanbul 2008, s. 134.

²⁴ *EŞS*, nr. 1256, vr. 70-a; Yetkin, *age*, s. 23, 26, 39, 43; Zekeriya Özdemir, *Adramytion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*, Edremit Belediyesi Yay., II, Ankara 2002, s. 82.

²⁵ Gıyas Yetkin'in Edremit'in kuruluşundan 1949 yılına kadar kasabada olup bitenleri yazdığı bir anlamda Edremit şehri kronolojisi olan kitabının bazı kısımlarında hanlarla ilgili küçük ama değerli bilgiler bulunmaktadır. Yetkin, 1899 yılında Aşağı Çarşı'daki Menzil Hanı'nın yandığını, 1905 yılında Kazdağlıoğlu Hanı arsasına yeni belediye binasının yapılmasının kararlaştırıldığını belirtmektedir. Yine 1921 yılında Aşağı Çarşı'da Muammer Bey'in Hanı'nın yandığından ve 1924 yılında Aşağı Çarşı'daki Çorapa Hanı'nın yıkılıp cadde açıldığından da bahsedilir. Yetkin, *age*, s. 23, 26, 39, 43.

²⁶ Z. Özdemir, İstanbullular Hanı'nın 1913 yılında kesme taştan inşa edildiğini belirtir. Özdemir, *a.g.e.*, s. 83.

²⁷ *EŞS*, nr. 1254, vr. 5a.

²⁸ "Medîne-i Edremid mahallâtından Kadı Celâl mahallesi kurbında vâki' Topalzâde Mustafa Çelebi nâm kimesnenin hânında ticâret vech üzere sâkin iken helâk olan ..." H. 13 Ramazan 1124/M. 14 Ekim 1712. *EŞS*, nr. 1229, vr. 16a.

²⁹ *EŞS*, nr. 1249, vr. 48a-b; 1252, vr. 27b; BOA, *Cevdet Saray*, nr. 4030, s. 1.

³⁰ F. Yılmaz, Edremit'te Cuma günleri pazar kurulduğundan bahsetmektedir. Yılmaz, *agt*, s. 145.

³¹ *EŞS*, nr. 1247, vr. 66b.

doğrulanmaktadır. Zira üç katlı hanlara çoğunlukla İstanbul'da rastlanılmaktadır. Hanların büyük bir kapısı vardır. Ayrıca üst katları gelen misafirlerin konaklamasına ayrılmışken alt katlarda genellikle depo/mağaza veyahut ahırlar yer alıyordu.³² Edremit'teki hanlar da bu minval üzere olmalıdır. Çünkü handa konaklayan bazı kişilerin tereke defterlerinde oda kirasından başka hancıya mağaza kirası veyahut han kirası adı altında ayrıca ücret ödenmekle birlikte ahırların varlığını teyit eden kayıtlar da mevcuttur.³³

Hanlarda gelen konuklara hizmet etmek üzere hancı, odacı³⁴, odabaşı vb. görevliler bunuyordu.³⁵ Hanlarda konaklayan kimseler kiraladıkları oda için hancıya kira bedeli öderlerdi. H. Christmast devlet tarafından yaptırılan hanlarda hancıya küçük bir ücret ödendiğini hatta bu ücret sayılmazsa bu hanlarda bedavaya kalındığını ifade etmektedir.³⁶ Edremit'teki hanlarda da vefat eden kişilerin tereke defterlerinde de *kira-yı oda* veyahut *oda kirası* adı altında terekeden bir miktar paranın hancıya verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1662 yılında El-Hac İbrahim Hanı'nda vefat eden Tatar Mahmud'un terekesinden 120 akçe Müfti Efendi Hanı'nda vefat eden Abdullah Beşe'nin terekesinden ise 110 akçe oda kirası olarak kesilmiştir.³⁷

Hanların barınma dışında ibadethane ve eğitim amaçlı olarak kullanıldığına rastlanılmıştır.³⁸ Fakat Edremit'te hanların bunların haricinde bir başka işlevi gün yüzüne çıkmaktadır: 1720'li yıllarda Edremit'teki üç handa meyhane işletilmekteydi. Bu hanlar; Piyale oğlu, Acem, Hacı Piri'dir.³⁹ Bu dönemde Edremit'te Müslüman nüfusla birlikte yaşayan gayrimüslimlerin/Rumlar bulunduğu bilinmektedir. Bunu hem şer'iyye sicillerindeki muhtelif kayıtlardan hem de cizye kayıtlarından teyit etmek mümkündür. Osmanlı Devleti zimmî hukuku çerçevesinde gayrimüslimlerin şarap ve rakı tüketimini yasaklamamıştır. Fakat kayıttan anlaşıldığı üzere hanlardaki bu meyhaneler illegaldi ve üstelik de buralarda

JHS
46

**History
Studies**

**Volume 6
Issue 4
July
2014**

³² Türk hanlarında hanlar genellikle iki katlı olup alt katlarının depo olarak kullanılmıştır. İstanbul'daki hanlar başta olmak üzere bunun örneklerini görmek mümkündür. Bkz. Osman Nuri Ergin, *Türkiye'de Hanlar, Kervansaraylar, Oteller ve Çeşitli Barınma Yerleri*, (Yay. Haz. M. Yılmaz), İstanbul 2013; İlber Ortaylı-Vahdettin Engin-Erhan Afyoncu, *Payitaht-ı Zemin Eminönü Bir Dünya Başkenti*, II, 2008; Bozkurt Ersoy, "Osmanlı Şehir İçi Hanları ve İşlevleri", *EJOS*, IV, 2001; *İzmir Hanları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991; M. Münir Aktepe, "İzmir Hanları ve Çarşıları Hakkında Ön Bilgi", *İÜEF Tarih Dergisi*, Sayı: 25 (1971), s. 105- 165; M. Asım Yediyıldız, *Şer'iyye Sicillerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Bursa Esnaflı ve Ekonomik Hayat*, Arasta Yayınları, Bursa 2003.

³³ Örneğin Abdullah Beşe'nin terekesinden oda kirasından başka *han kirası* adı altında 30 akçelik bir ücret daha kesilmiştir. Bu ücret muhtemelen Abdullah Beşe'nin terekesinde bulunan 80 kıyye zeytinyağının depolama bedelidir. Yine Topalzâde Hanı'nda depoladığı sabun, pirinç vs. emtia için Kulaksız El-Hac Mehmed'in terekesinde "mağaza kirası" olarak hancıya 2 kuruş verildiği belirtilmektedir. Bunlardan başka handa kalan kişilerden bazılarının terekelerinde binek hayvanlarının bulunması ve sicillerde konuyla ilgili bazı kayıtlar ahırların varlığına işaret etmektedir. Bkz. *EŞS*, nr. 1228, 35a; 1195, 6a; 1232, 33a; 1254, 132b.

³⁴ "Edremitde sük-ı sultânide vâkı bakkalbaş dükkanına muttasıl handa odacılık ile mütemekkin iken bundan akdem ..." *EŞS*, nr. 1249, vr. 48a.

³⁵ Odabaşı hanın güvenliğinden sorumlu olan görevlidir. Bunun yanında han odalarındaki kandillerin yakılmasından sorumlu kişiler de mevcuttur. Yediyıldız, *age*, s. 48.

³⁶ Henry Christmast, *İstanbul ve Ege Yollarında*, Çev: Mustafa Özbaş, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 74.

³⁷ *EŞS*, nr. 1195, vr. 3b, 6a.

³⁸ Örneğin İstanbul'da Vezir Hanı ile Valide Hanı'nda Ermenilere ait matbaalarda kitaplar basılmışken 1740'lı yıllarda da Ermeni Katolikler kuddas-ı şerif ayinini Sofcu Hanı'nda gerçekleştirmişlerdir. Bkz. Ahmed Refik, *Eski İstanbul Manzaraları (1553-1839)*, Timaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 107; Kevork Pamukciyan, "1868'de Mevcut İstanbul Hanları", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 128, Ağustos 1994, s. 5-9.

³⁹ Edremit şer'iyye sicilindeki belgede tarih olmamakla birlikte defterin önceki ve sonraki sayfalarının 1720'li yıllara ait olduğu tespit edilmiştir. *EŞS*, nr. 1231, vr. 2b.

Müslümanlara el altından içki satılıyordu. Anlaşılan o ki bu durum hanların mühürlenmelerine neden olmuştur.⁴⁰

Edremit'teki hanların sahipleri kimlerdi? Öncelikle şunu belirtmekte fayda vardır ki Edremit'te padişahların, saray kadınlarının ve devlet erkânından olan kimselerin inşa ettirdiği veyahut sahibi olduğu bir han mevcut değildir. Dolayısıyla buradaki hanların Edremit âyân ve eşrafından kişilere ait olabileceği yönünde bir tahminde bulunmak güç değildir. Bu tahmini doğrulamak için şer'iyeye sicillerine başvurmak gerekmektedir. Şöyle ki Osmanlı coğrafyasındaki diğer kazalarda olduğu üzere Edremit'te de 18. yüzyıl bazı aileleri öne çıkıldığı bir dönemdir. Voyvodalıkla idare edilen Edremit'te voyvodalar da yereldeki güçlü ailelerden olmuştur. 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın ilk yarısında Edremit'te Koca Mehmedoğulları, Âlemizâdeler ve Müridzâdeler son derece etkin ailelerdendirler. Bu ailelerden Koca Mehmedoğlu Mehmed Emin Ağa'nın⁴¹ bir hanı olduğu tespit edilmiştir. Mehmed Emin Ağa'nın 1784 tarihli vakfiyesinde vakfın akarları arasında ilk sırada Cedid Han isminde bir han göze çarpmaktadır. Vakfiyede han şöyle tarif ediliyor: "... medîne-i mezbûr bazar yerinde lonca karîninde vâki' ve bir taraftan revgan-ı zeyt değirmeni ve bir taraftan dekâkin ve bir taraftan sebzevât bağçesi ve taraf-ı râbi' tarik-i âm ile mahdûd fevkanî ve tahtânî altmış oda ve bir mikdâr havluyu müştemil mülk cedid hanımı..."⁴² Görüldüğü üzere Mehmed Emin Ağa'nın hanı avlulu olup toplam 60 odadan müteşekkildir.

Yine Edremit'te voyvodalık yapmış olan Alemizâde ailesinin de bir hanı mevcuttur. Kayıtlarda 18. yüzyılın ilk yarısında görünen bu hanla ilgili maalesef ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Nitekim 1835 yılında Edremit'te Alemizâde Hacı Mehmed Ağa'ya ait çok sayıda dükkân vardır. Bu dönemde Edremit'te Âlemi Hanı olarak adlandırılan bu handa muhtemelen Âlemizâde Mehmed Ağa'ya aittir. Âlemizâde Mehmed Ağa'nın 1835 yılında Edremit'te açtığı dükkânı, sebze bahçesi, un değirmeni, berber dükkânı ve bir kahvehanesi bulunuyordu.⁴³

Bundan başka 19. yüzyıl başlarında Edremit voyvodalığını ellerinde bulunduran Müridzâde ailesine mensup olup 1816-1823 yılları arasında voyvodalık yapmış olan ve II. Mahmud'un emriyle idam edilen Hacı Mehmed Ağa'nın⁴⁴ devlet tarafından el konulan terekesinde bir han bulunuyordu. Defterde kayıtlı olan bu han Topaloğlu Hanı'dır. 28 odalı bu hanın H. 1239 senesi icar geliri 2.800 kuruş olarak kaydedilmiştir.⁴⁵ Topaloğlu/Topalzâde ya da Topal Hanı Kadı Celal mahallesi civarındadır. Bu hanla ilgili Edremit şer'iyeye sicilinde 1703 yılına ait bir kayıt yer almaktadır.⁴⁶ 1712 yılında hanın sahibi Topalzâde Mustafa Çelebi'dir. Anlaşılan o ki ilerleyen dönemlerde Müridzâde ailesi bu hanı satın almıştır.

Voyvodalardan başka Edremit eşrafından olduğunu tahmin ettiğimiz kişilerin de hanları mevcuttur. Bunlardan Patat El-Hac Mustafa, Reiszâde Mustafa Efendi ve Küçük Emin Ağa'yı örnek verebiliriz. Patat El-Hac Mustafa'nın 18. yüzyılda Edremit çarşısında bir hanı bulunuyordu. Hacı Mustafa ile ilgili eldeki bilgiler oldukça sınırlı olmasına rağmen şer'iyeye

⁴⁰ EŞS, nr. 1231, vr. 2b. Müslümanların herhangi bir yolla içki/hamr temin etmeleri, satmaları ve içmeleri dinen yasaklanmış ve bu konuda fetvalar verilmiştir. Bkz. M. Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972, s. 146.

⁴¹ Mehmed Emin Ağa, 1765-1785 yılları arasında Edremit'te yirmi yıl voyvodalık yapmıştır. Ayrıntılar için bkz. Zübeyde G. Yağcı, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Voyvodalar: Edremit Voyvodası Mehmet Emin Ağa", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, KTB Yayınları, İstanbul 2013, s. 433-463.

⁴² EŞS, nr. 1242, vr. 48a.

⁴³ BOA, KK, nr. 7478, s. 8, 9, 12, 13, 15.

⁴⁴ Müridzâde Hacı Mehmed Ağa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Serdar Genç, "Edremit'te Varlıklı Bir İdareci: Müridzâde Hacı Mehmed Ağa", *Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu Bildiriler ve Özetler*, 2011, s. 309-316.

⁴⁵ EŞS, nr. 1249, vr. 48b.

⁴⁶ EŞS, nr. 1220, vr. 54a; 1229, vr. 16a.

JHS

47

History
StudiesVolume 6
Issue 4
July
2014

sicilindeki bir kayıt bize Mustafa Ağa ile ilgili biraz olsun bilgi vermektedir. Hacı Mustafa, 18. yüzyıl ortalarına ait bir kayıta “ashâb-ı hayrattan” olarak tanımlanmıştır. Çünkü Hacı Mustafa, Edremit’in Soğanyemez mahallesinde bir mescit yaptırmış ve bu mescidin giderlerini karşılamak amacıyla da vakıf kurmuştur.⁴⁷ Bu vakfın akarları arasında Edremit’in farklı mevkilerinde zeytin bahçeleri yer almaktadır. Hacı Mustafa bir mescit/camii yaptırması bir taraftan onun hayırsever kişiliğine bir delil iken diğer taraftan ekonomik durumunun da yerinde olduğunu göstermektedir.

Bir başka örnek Reiszâde Mustafa Efendi’dir. Mustafa Efendi muhtemelen 17. yüzyılda yaşamış Edremit’in hayırseverlerindendir. Zira kendisi kasabada bir camii ve muallimhane yaptırmıştır. Muhtemelen bu yapıların masraflarını karşılamak üzere bir vakıf kuran Mustafa Efendi vakfa gelir olarak Edremit çarşısındaki hanını vakfetmiştir. Bu hanın etrafında Ali Ağa’nın kahvehanesi ile bir terzi dükkânı bulunuyordu. Ancak 17. yüzyılın sonlarında han harap bir haldedir. Bu nedenle 1694 senesinde vakfın mütevellisi olan Abdülfettah bin Mehmed Efendi, hanı tamir ettirebilmek için Edremit kadısına başvurarak bir keşif heyetinin oluşturulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine içinde kazanın mimarının da bulunduğu bir heyet oluşturulmuş ve bu heyet hana giderek keşif yapmıştır. Heyet hazırladığı raporda han duvarlarının ve hanın tamiri için gereken taş, kerpiç, kereste ve diğer giderlerin toplam 114 kuruşa mal olacağını bildirmiştir.⁴⁸ Bu arada aynı tarihte Reiszâde Mustafa Efendi’nin kızı Afife Hanım babasının kurduğu vakfa ilaveten kahvehane ve odalar vakfetmiştir.⁴⁹

Son örnek 1835 sayımında kendi ismiyle anılan 60 odalı hanın sahibi Küçük Emin Ağa’dır. Küçük Emin Ağa’nın hayatı ile ilgili elimizde fazla bilgi yoktur ancak kendisinin Edremit’te dükkânları, kahvehanesi ve bir de değirmenin mevcut olduğu tespit edilmiştir.⁵⁰ Küçük Emin Ağa ile ilgili şimdilik eldeki bilgiler bundan ibaret olmakla birlikte ortaya koyulan örneklerden yola çıkarak Edremit’teki hanların sahiplerinin kazanın idari ve ekonomik yapısında etkili kişiler olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

2. Seyyahların Anlatılarında Edremit Hanları

19. yüzyılda yolu Edremit’ten geçen birkaç seyyah vardır. Bu seyyahlardan bazıları; Otto Magnus von Stackelberg, William Turner, Baron Anton Prokesch von Osten, Charles Fellows, Heinrich Schliemann, Vital Cuinet ve Charles Texier’dir. Bu seyyahlar, Edremit ile ilgili izlenimlerini aktarırken hanlardan bahsetmeyi de ihmal etmemişlerdir. Ancak aralarında hanlarla ilgili ayrıntılı bilgi verenler sayıca azdır.

1811 Haziranında Edremit’ten geçen Otto Magnus von Stackelberg Edremit’teki hanların birinde konaklamış fakat hanların kalabalık olmasından ve kokudan dert yanmıştır. Hatta yazar Osmanlı ülkesindeki vebanın kaynağını da buna bağlamıştır.⁵¹ 1816 yılında seyahati sırasında Edremit’i ziyaret eden bir başka seyyah William Turner’dır. Turner, Edremit’te iki han bulunduğunu ve hanların kalabalık olduğunu ifade etmiştir.⁵² Yine 1826’da Edremit ve civarından geçen Anton Prokesch von Osten kasabada üç han bulunduğundan bahsetmektedir.⁵³ Oysa 19. yüzyılın ilk yarısında daha öncede belirttiğimiz üzere kasabadaki hanların sayısı yedi sekizi buluyordu. Anlaşılan seyyahların kasabanın her tarafına gezme fırsatı olmamış veyahut sadece gezip gördükleri kısımdaki hanları not etmişlerdir. Diğer bir

⁴⁷ EŞS, nr. 1235, vr. 56b; 1233, vr. 33b.

⁴⁸ EŞS, nr. 1225, vr. 1b.

⁴⁹ EŞS, nr. 1225, vr. 11a-b.

⁵⁰ BOA, KK, nr. 7478.

⁵¹ Pınar, “agm”, s. 97.

⁵² William Turner, *Journal of Tour in the Levant*, Vol. III, London 1820, s. 265.

⁵³ Pınar, “agm”, s. 99.

JHS
48

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

İngiliz seyyah Charles Fellows ise 1 Mart 1838’de Edremit’e gelmiş ve kasabadaki hanların birinde konaklamıştır. Fellows da diğer seyyahlar gibi hanların temizlik şartlarının pek iyi olmadığından bahsetmektedir. Konaklamak üzere iki oda kiralayan Fellows, odaların yakın bir zamanda peynir ve zeytinle dolu olduğunu ve odaları kokudan arındırmak için süpürtüp ateş yaktırdığını ifade eder.⁵⁴ Fellows’un bu anlatımı ilk bakışta Edremit hanlarında konaklama koşullarının pek elverişli olmadığı şeklinde yorumlanabilir fakat diğer taraftan kasabanın temel geçim kaynağı olan zeytin ve zeytinyağının ticari değerine bir işaret olarak da yorumlanabilir. Bunlara ilaveten Vital Cuinet ve C. Texier de Edremit’e uğramışlardır. Cuinet, 1894 yılında Edremit’te sekiz han bulunduğunu belirtirken C. Texier Edremit ile ilgili bilgi vermesine rağmen hanlara değinmemiştir.⁵⁵ Bir başka yazar Şerafettin Mağmumi ise, 1894 yılı sonlarında Edremit’e gelirken Havran-ı kebir’den önce Osmanlar köyündeki bir handa konaklamış fakat bu handan hiç memnun kalmamıştır. Ertesi gün Edremit’e gelen Mağmumi, kasabada büyük hanların ve bir otelin bulunduğu ve dükkânlarla mağazaların hıncahınç dolu olduğundan bahsetmiştir.⁵⁶

3. Misafir Odaları

Edremit’te hanların yanı sıra konaklama olanağı sağlayan başka mekânlar da vardır. Bunların başında misafir odaları/odalar gelmektedir. Bu odalar hem kasabada hem de köylerde bulunuyordu. Keza Edremit voyvodası olan Mehmet Emin Ağa’nın bu odalardan inşa ettirdiği bilinmektedir. 19. yüzyıl ortalarına gelindiğinde bu odalar halen faaldir. Hatta 20. yüzyıl başlarında Edremit’te hemen her mahallede bu misafir odalarının bulunduğu ve mahalle sakinlerinin her gün sırayla bu odalarda kalan kimsesizlere ve misafirlere yemek verdiği bilinmektedir.⁵⁷

Bu odalarla ilgili 19. yüzyıl öncesine dair şer’iyye sicillerinde bazı işaretlere rastlanmakla birlikte 19. yüzyılda daha kapsamlı ve detaylı kayıtlara ulaşmak mümkün olmuştur. Bu kayıtlar tetkik edildiğinde Edremit’in demografik ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili değerlendirmelere farklı bir boyut katacak mühim sonuçlara ulaşılmıştır. Birincisi “misafir odası” kavramının sadece kasaba ile sınırlı olmayıp köylerde de yaygın olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁸ Çünkü bu tarihlerde Edremit’in Avcılar, Güre, Havran, Kızılkeçili, Kulaklar, Tahta, Temaşalık ve Zeytinli başta olmak üzere çok sayıda köyünde dışarıdan gelip köyde ikamet eden kimseler tespit edilmiştir. Bu kişilerin sayısı bir iki ile sınırlı değildir. Bu sayının yukarıda isimlerini zikrettiğim köylerde 10 ila 164 arasında değiştiği hesaba katılırsa bunların köyde barınmasını sağlamak üzere odaların bulunması bir zorunluluktur.⁵⁹ Zira gerek tereke kayıtlarında gerekse mülk satışı ile ilgili kayıtlarda köylerde “odaların” bulunduğu açıkça görülmektedir. Bunun yanında kasabada da çok sayıda oda mevcuttu. Örneğin “Hacı Ali Bey oğlu odaları” gibi yaklaşık 30 kişinin barınmasına olanak sağlayan odaların⁶⁰ yanı sıra Yukarı

JHS

49

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

⁵⁴ Charles Fellows, *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor*, London 1839, s. 43.

⁵⁵ Vital Cuinet, *La Turquie D’Asie*, Paris 1894, s. 275; Charles Texier, *Küçük Asya*, I, Mütercim Ali Suad, İstanbul, 1339, s. 355-56.

⁵⁶ Şerafeddin Mağmumi, *age*, s. 131.

⁵⁷ Tahir Harimi Balcıoğlu, *Tarihte Edremit Şehri*, Vilâyet Matbaası, Balıkesir 1937, s. 144-145.

⁵⁸ EŞS, 1228, vr. 31b. “... Zeytinlu nâm karye sâkinlerinden Esseyyid Mehmed Çelebi ibn Esseyyid Bayezid nâm kimesnenin misafir odasında ben ve sulb-i kebir oğlum ...”

⁵⁹ Edremit’e çeşitli kazalardan gelip burada ikamet etmeye başlayan yabancıların sayısı şöyledir; Zeytinli 164, Avcılar 59, Güre 40, Havran 124, Kulaklar 11, Tahta 11, Temaşalık 10. Bkz. BOA, *NFS.d.*, nr. 1302.

⁶⁰ “Hacı Ali Bey oğlu odaları”nda toplam 27 Rum nüfus bulunuyordu. BOA, *NFS.d.* nr. 1302, s. 9.

Çarşı'da dükkânların ve fırınların yanlarında da vakıflara ait odaların bulunduğu tespit edilmiştir.⁶¹

İkincisi, odalardan başka kasabada barınma olanağı sağlayan diğer bir mekân dükkânlardır. Muhtemelen dükkânların üst katlarındaki odalarda veya dükkânlarda konaklanıyordu. Nitekim R. E. Koçu İstanbul'daki dükkânların üst katlarında odalarda kalan bekârlardan bahsetmektedir. Öte yandan İstanbul'a ait bazı nüfus defterlerinde de benzer örnekler mevcuttur.⁶² Edremit'e gelince 1844 yılındaki defterde dükkânlar ve odalarda mütemekkin 224 kişinin kaydı yer almaktadır.⁶³

Üçüncü olarak, konaklama mekânları arasında yağhaneler, bahçeler ve bir kireç ocağı mevcuttur. Bu tarihte kasabadaki yağhanelerden Küçük Mihaylı Yağhanesi ile Bagos Bezirgan Yağhanesinde zeytinyağı tüccarı, yağhanede çalışan ameleler ile mengeneçi ve sabuncu olan toplam 11 kişinin ismi kayıtlıdır. Bahçelerde ise amele veyahut bahçıvan olarak çalışan Rumlar muhtemelen yine buralardaki odalarda ikamet ediyorlardı.⁶⁴ Bunlara ilaveten şehirdeki camilerde konaklayanlar da yok değildir.⁶⁵

4. Hanlarda Konaklayanlar

Edremit hanlarında konaklayanlar; yolcular, tüccar ile esnaftan kimselerdir. Bunlar arasında özellikle ticaret maksatlı şehirde ikamet edenlerin uzun süreliğine hanlarda konakladıkları görülmektedir. Hakikaten 1844 yılında Edremit hanlarında konaklayanlar arasında beş hatta sekiz yıldır şehirde ikamet eden kişiler dikkat çekmektedir. Örneğin Tatarpazarı'ndan Edremit'e gelen ve burada kuyumculuk yapan Dimitri beş yıldır Edremit'teydi ve Küçük Emin Ağa Hanı'nda ikamet ediyordu. Yine sekiz yıldır Edremit'te olan Hristo, Bakırcı Hanı'nda ikamet ediyordu.⁶⁶

Hanlarda ikamet bu kişilerin meslekleri nelerdi ve nerelerden Edremit'e gelmişlerdi? 19. yüzyıl öncesinde bu konuya dair ayrıntılı bilgi bulmak oldukça zordur. Yalnızca tereke kayıtlarında sınırlı ölçüde bilgiye ulaşmak mümkün iken 19. yüzyılın ilk yarısında ayrıntılar netleşmektedir. Bu dönemde, 1844 yılında, Edremit'teki hanlarda konaklayan gayrimüslimlerin tamamı Rumlardan meydana gelmektedir.⁶⁷ Fakat aynı dönemde hanlarda konaklayanlar arasında Müslümanların da bulunduğunu eklemekte yarar vardır. Örneğin 1840'lı yıllarda Muhtab Hanı'nda konaklayanlar arasında Morali Berber Mustafa ile Vanlı Kürtoğlu Ali'nin ismi geçer. Bunun yanı sıra ticaret nedeniyle şehirde bulunan ancak kaldıkları mekân belirtilmeyen çok sayıda Müslüman tacir bulunuyordu.⁶⁸

1844 yılında Edremit hanlarında konaklayan Rumların memleketleri arasında Edremit çevresindeki Ayvalık, Balıkesir, İzmir gibi kazaların yanı sıra Filibe, Keşan, Molova, Serez, Tatarpazarı, Tokat, Zile kazaları öne çıkmaktadır.⁶⁹ Hanlarda konaklayan reayanın Edremit'te

⁶¹ Hekimzâde mahallesinden Mehmed Emin Efendi'nin vakfiyesinde Yukarı Çarşı'da kendisine ait simitçi fırınının yanında "iki bab fevkani oda" yer almaktadır. Bkz. *EŞS*, nr. 1252, vr. 27a.

⁶² Reşat Ekrem Koçu, *Tarihte İstanbul Esnafı*, Doğan Kitap, 2003, s. 162; BOA, *NFS.d.* nr. 3.

⁶³ "Dekâkin ve odalarda mütemekkin amele-i Rum". BOA, *NFS.d.* nr. 1302, s. 12.

⁶⁴ BOA, *NFS.d.* nr. 1302.

⁶⁵ Örneğin Vanlı olan Kürt Mustafa Edremit'te Soğanyemez mahallesi camiinde sakin iken vefat etmiştir. Bkz. *EŞS*, nr.1253, vr. 29a-b.

⁶⁶ BOA, *NFS. d.*, nr. 1302, s. 2, 3.

⁶⁷ "Hüdavendigâr eyaleti dahilinde kâin Karasi sancağı kazâlarından nefsi-i Edremid kazâsı ve kurasında ticâret ve misâfîret tarihiyle mütemekkin bulunan yabancı ehl-i zimmet reâyânın sinn ve eşkâl ile zanaatlerini ve numralarını mübeyyin defterdir" Bkz. BOA, *NFS.d.*, nr. 1302, s. 2.

⁶⁸ *EŞS*, nr. 1254, vr. 143b, 122a, 75a.

⁶⁹ 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı coğrafyasının birbirinden farklı yerlerinden kimselerin çeşitli sebeplerle Edremit'te ikamet ettikleri belirtilmektedir. Bu yabancıların memleketleri arasında Edremit'e civar kazalar, Midilli,

JHS
50

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

bakkallık, terzilik, bezzazlık, kunduracılık, dülgerlik, aba ticareti, Acem gömlekçiliği, aşçılık, kahvecilik, tulumculuk gibi zanaat ve ticaret erbabından oldukları anlaşılmaktadır. Bu meslek erbabı kimselerin bir kısmı hanlarda çırak, kalfa ve ortaklarının yanı sıra ailelerinden kişilerle birlikte ikamet ediyorlardı.⁷⁰

Tablo 2: 1844 Yılında Edremit Hanlarındaki Rum Nüfus⁷¹

Hanlar	Nefer
Küçük Emin Ağa	23
Muytab	11
Bakır/cı	43
Topaloğlu	44
Menzil	32
Sandıkçı	11
Cedid	12
Küçük Ağa	14
Toplam	190

Farklı etnisite, din ve memleketten olan kimselerin ki bunların çoğunluğu erkektir barındığı hanlarda birtakım adli vakanın görülmesi olasıdır. Nitekim İstanbul gibi büyük şehirlerdeki hanlarda özellikle bekâr hanlarında bu tür hadiselerden dolayı olsa gerek birtakım tedbirler alınmıştır.⁷² Edremit hanlarına bakıldığında ise şer'iyye sicillerine yansıyan adli vakanın oldukça sınırlı düzeyde kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle Edremit şer'iyye sicilinde kayıtlı bir fetvadan yola çıkarak handa meydana gelen bir cinayete değinmek gerekir. Ancak bu cinayete dair elde ne bir isim ne bir dava mevcuttur. Sadece sicilde kayıtlı bir fetva. Fetvaya göre Zeyd ve Amr handaki odaların birinde ücretle sakin iken Zeyd, atını tımar etmek ve yemlemek üzere hanın ahırına giderken öldürülmüştür. Fetvanın devamından anlaşıldığı üzere Zeyd'in katili tespit edilmiştir ancak fetvada bu durumda hanın diğer odalarında ücretle sakin olan kimselere ve Amr'a yemin ve diyet gerekir mi diye sorulmuştur. Verilen cevapta gerek olmadığı belirtilmiştir.⁷³ Yine benzer

Sakız ve Semadirek adaları ile Erzincan, Filibe, Gölükkesri, Keşan, Trabzon, Silistre, Tokat, Van ve Zile gibi uzak şehirlerin adları da geçmektedir. Bu noktada hanlarda ikamet edenlerin memleketleri ile bir paralellik söz konusudur. Bkz. Serdar Genç, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edremit'te Yabancılar", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, KTB Yayınları, İstanbul 2013, s. 360.

⁷⁰ BOA, *NFS.d.*, nr. 1302, s. 2-8.

⁷¹ BOA, *NFS.d.*, nr. 1302, s. 2-8.

⁷² İstanbul'daki bekâr hanları ve odalarının kapıları yatısı namazından sonra kapanır ve sabah ezanı ile açılırdı. Herhangi bir sebeple geceyi han dışında geçiren esnaf zümresi bekârlarından bir kimse hemen sorguya çekilir ve memleketine geri gönderilirdi. Bunun yanı sıra hanlarda kalanların zaman zaman sayımı yapılarak kefalete bağlanmışlardır. Koçu, *age*, s. 21, BOA, *NFS.d.*, nr. 3, s. 4, 6.

⁷³ *EŞS*, nr. 1235, vr. 53b.

bir olay 1824 yılı Eylül ayı sonunda meydana gelmiştir. Edremit'te bakkalbaşı dükkânı yanındaki handa odacı olan Dimitri öldürülmüştür. Fakat bu cinayetle ilgili eldeki yegâne bilgi Dimitri'nin tereke kaydından ibarettir.⁷⁴

İkinci olay, Edremit'te Pazaryeri'ndeki Erzurûmî El-Hac Mehmed Ağa'nın hanında yaşanan bir hırsızlıktır. 15 Mart 1756'da Ali adında bir kimse bu handa oda kiralamış ve odasını kilitleyip handan çıkmıştır. Fakat bu sırada kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce Ali'nin odası açılmış ve odada bulunan 320 kuruş 9 akçe çalınmıştır. Durumdan haberdar olan Ali soluğu Kadı'nın huzurunda almış ve handa bulunan herkesten davacı olmuştur. Bunun üzerine kadı, olayın meydana geldiği sırada handa bulunan kimselerden yemin alınmasına karar vermiştir. Nihayetinde handaki herkes suçlamayı inkâr edip hırsızlık yapmadıklarına dair yemin etmiş ve böylece davadan beraat etmişlerdir.⁷⁵ Bunlardan başka Hacı Musa Hanı'ndaki Hüseyin ta'zir gerektirecek biçimde küfür ettiği için Dimitri'den davacı olurken⁷⁶ yine Bakır Hanı'nda kurşunla yaralanan Milo'yu saymak gerekir.⁷⁷ Örneklerden anlaşılacağı üzere Edremit'teki hanlarda karşı karşıya kalınan adli vaka sayısı birkaçı geçmez. Oysa İstanbul gibi ticari kapasitesi yüksek ve kalabalık olan bir şehirde hanlarda hırsızlık, cinayet vb. vaka sayısı daha fazladır.⁷⁸

Hanlarda kalan kişilerle ilgili elimizdeki verilerin son kısmını şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtları/defterleri oluşturmaktadır. Bu defterler hanlarda vefat eden kimselerin menkul ve gayrimenkulleri, eşyaları, alacak ve borçları, mahkeme ve defin masrafları ile miras taksimini içermektedir. Bu terekeler sayıca fazla olmamakla birlikte mevcutlardan yola çıkarak handa vefat eden kişilerin meslekleri, memleketleri ve han odasındaki eşyaları ile nakit parası ve alacak-verecek ilişkilerini görünür kılmak açısından önem taşımaktadırlar. Bunlar arasında meslek erbabı kişilerle tüccar ve yolu Edremit'ten geçen kişiler yer almaktadır. Sondan başlarsak bunun en güzel örneği Ali Beşe isimli bir yeniçerinin terekesidir. Ali Beşe, Girit seferinden dönerken Edremit'teki Hacı İbrahim Hanı'nda konaklamış ve burada vefat etmiştir. Ali Beşe'nin ölüm sebebi ile ilgili terekesinde yeterince bilgi yoktur ancak Ali'nin mirası ile ilgili başka bir kayıttan eceliyle öldüğü anlaşılmaktadır. Ali'nin terekesinde bir piştov, üç dirhem gümüş, 150 züyuf akçe ile 63 cedit akçe ve günlük kullandığı eşyaları bulunuyordu.⁷⁹ Yine Frenk köyünden olup muhtemelen işlerini yoluna koymak üzere şehre gelen ve konakladığı Leblebicioğlu Hanı'nda vefat eden Mehmed Bey'i de eklemek gerekir.⁸⁰ Son olarak Pravişte'de İbrahim Bey'in hizmetinde olan ve Kahire'den gelirken Edremit'te Tuzbuz Ağa Hanı'nda vefat eden Arnavut Hasan'ı saymak gerekir. Hasan'ın terekesinde 79 kuruş nakitten başka üzerindeki kıyafetler, kuşak, don, gömlek, heybe, kısa kürk, maşlah, seccade, tüfek ve atı bulunuyordu.⁸¹

Edremit'teki hanlarda çok sayıda meslek erbabının kaldığını belirtmiştik. Ancak bunlardan elimizde terekesi olanların sayısı birkaçı geçmez. Abacı, berber, duvarcı,

⁷⁴ Örneğin Edremit'teki bir handa odacılık ile mütemekkin olan Dimitri boğazlanarak katledilmiştir. *EŞS*, nr. 1249, vr. 48a.

⁷⁵ *EŞS*, nr. 1235, vr. 55b, 57b.

⁷⁶ *EŞS*, nr. 1231, vr. 7a.

⁷⁷ *EŞS*, nr. 1254, vr. 132b. Bundan başka Topaloğlu El-Hac İbrahim Hanı'nda kalan Ahmed Çelebi ibn Ali'nin Rus asıllı kölesinin azad kaydı yer almaktadır. Bkz. *EŞS*, nr. 1225, vr. 14b.

⁷⁸ Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından İstanbul Kadı Sicilleri Projesi kapsamında yayımlanan İstanbul şer'iyye sicillerinde yapılan taramalarda İstanbul'daki muhtelif hanlarda meydana gelen hırsızlık, yaralama, cinayet vb. suçlara dair çok sayıda kayıt bulunmaktadır.

⁷⁹ *EŞS*, nr. 1222, vr. 28a-b.

⁸⁰ *EŞS*, nr. 1235, vr. 47b.

⁸¹ *EŞS*, nr. 1247, 56b.

JHS
52

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

kılabdancı⁸², pabuççu ve terzi bunlardandır. Esnaftan olan bu kimselerin terekelerinde tahmin edileceği üzere mesleğiyle ilgili alet edevat ile imal ettikleri veya sattıkları emtia yer almaktadır. Örneğin Muhtab Hanı'nda ölen berber Mustafa'nın terekesinde leğen, bilek taşı, baş bıçağı, cımbız vs. bulunurken Patat El-Hac Mustafa Hanı'nda ölen pabuççu İsmail'in terekesinde 193 çift pabuç, bir miktar gön, keçe, mesleğiyle ilgili gereçler, günlük kullandığı eşyalar ve giysiler bulunuyordu. Çarşıdaki El-Hac İbrahim Hanı'nda ölen zımmî bir terzinin terekesinde ise makas, endaze ve düğme ile farklı cins ve renkte kumaşlar göze çarpmaktadır.⁸³ Son olarak Emir Hanı'ndaki kılabdancı Hasan Beşe'den bahsetmek gerek. Hasan Beşe'nin tereke kaydı diğerlerinden farklı olarak ölüm dolayısıyla tutulmuş değildir, buradaki durum gaipliktir. Hasan Beşe, muhtemelen mal almak üzere başka bir şehre gitmiş ve uzun süre dönmeyince de handaki odası açılmış ve eşyalarının dökümü yapılarak kayıt altına alınmıştır. Burada Emir Hanı'ndaki hancının Hasan'ın odasının boşaltılması ile ilgili bir talebinin olması gerek. Çünkü kiracının ortadan kaybolmasıyla oda zapt edildiği için hancı zarara uğramaktaydı. Mahkeme kararı ile oda açıldığında hem oda boşaltılmış olacak hem de zararın telafisi mümkün olacaktır. Bu durumda Hasan'ın eşyaları beytülmal teslim edilmiş olunmalıdır. Çünkü benzer durumlarda bu şekilde bir prosedür izlenmiştir.⁸⁴ Hasan Beşe'nin terekesinde kaldığı odada kullandığı anlaşılan yastık, minder, hasır vb. eşyalar ile günlük kullandığı giysiler bulunuyordu. Bunun yanında Hasan'ın terekesinde sayıca fazla olan ve kendisinin ihtiyacı dışında kalan bazı metallerin ticaretini yaptığı kısaca çerçicilik yaptığına dair bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Çünkü terekesinde 4 adet kahve ibriği, 6 kapaklı tencere, 24 adet kutusuyla birlikte fincan, 1 kantar tütün, küçük el kantarı, akça tahtası ve 21 adet küp ile testilerin bulunması bunu doğrular görünüyör.⁸⁵

Yolcular ve esnaftan başka Edremit hanlarında tüccardan kimseler de bulunuyordu. Fakat terekelerinde ticaret dolayısıyla hanlarda ikamet ettiği belirtilen kişilere ait kayıtlar birkaçı geçmez. Bunlardan biri olan ve Topalzâde Hanı'nda ikamet eden Çalık adlı zımmînin terekesinde çok çeşitli kumaşlar ve giyim kuşam eşyaları yer aldığı görülmektedir. Bunlar arasında fesler, kellepoşlar, takkeler, nimtenler, kuşaklar, peştamallar, kaytan ve iplik ile çeşitli düğmeler, bogası, çuka, astarlık, keten ve bez kumaşlar ile 600 dirhem ipek yer alır.⁸⁶ Yine aynı handa vefat eden ve bezzaz olduğu anlaşılan Balıkesirli Artin'in terekesinde çeşitli kumaş, kuşak ve giysiler bulunuyordu. Bunlar; Halep alacası, bogası, kutni, Tosya şali gibi kumaşlarla birlikte yün kuşak, fermene ve bir miktar şeritten müteşekkildir.⁸⁷ Görülüşü üzere biri 18. diğeri 19. yüzyıl başlarına ait iki bezzazın terekesi bize Edremitlilerin giyim kuşamına dair ipuçları vermektedir. Her iki yüzyılda da pamuklu kumaşların yaygın olduğu özellikle de bogası için belirgin bir talep söz konusudur.

Hanlarda sakin kimselerin terekelerinde dikkat çeken bir husus vardır ki o da ister asker kökenli ister tüccar veya zanaatkâr olsun ekserisinde bir tüfek bulunmasıdır. Aslında benzer tespit Anadolu ve Rumeli'nin değişik şehirlerindeki hanlar için de yapılmıştır.⁸⁸ Oysa 16. ve

⁸² Kılabdân, kılâb denilen eğirme çarkıyla pamuk ipliği üzerine bükülüp sarılan gümüş veya altın veyahut ipek veya pamuk karışık tellere verilen addır. Bkz. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 398.

⁸³ EŞS, nr. 1254, vr. 122a; 1228, vr. 4a; 1232, vr. 51b.

⁸⁴ Örneğin 1829 yılında Edremit'te Kilisa Hanı'nda kalan Bigaşehirli Ahmed adlı şahsın ortadan kaybolması nedeniyle odası açılmış ve odadaki eşyaları deftere kaydedilmiştir. Bkz. EŞS, nr. 1250, vr. 48a-b.

⁸⁵ EŞS, nr. 1232, vr. 45a.

⁸⁶ EŞS, nr. 1229, vr. 16a.

⁸⁷ Artin'in terekesinde; 3 top sagir Halep alacası, 5 top bogası, 3 top kutni, 23 top Halep alacası, 1 top Tosya şali, 7 adet Halep alacası entari, 1,5 deste yün kuşak, 10 adet fermene, 10 endaze şerit vardır. Bkz. EŞS, nr. 1250, vr. 47b.

⁸⁸ Konuyla ilgili olarak bkz. Serdar Genç, "Osmanlı Toplumunda Hanlar ve Yolcular", *13th International Congress of the Ottoman Social and Economic History (ICOSEH)*, 1-5 Ekim 2013, İspanya.

JHS

53

History
StudiesVolume 6
Issue 4
July
2014

17. yüzyıllarda güvenlik gerekçesiyle reyanın elindeki tüfekleri toplatılmış ve tüfek kullanımını yasaklanmıştır.⁸⁹ Öyleyse 18. ve 19. yüzyıllarda hanlarda konaklayan kimselerin yanlarında tüfek vb. ateşli silahlara rastlanması ya bu tür mekânlarda kalanlara özgü bir tespit ya da bu dönemde yasakta bir esneklik söz konusudur. Bu meseleye özellikle tereke defterleri üzerinde yapılacak ayrıntılı çalışmaların katkı sağlayacağı muhakkaktır.⁹⁰

Handa konaklayan kişilerle ilgili değinmeden geçemeyeceğim son husus nakit paradır. Çeşitli sebeplerle Edremit'e gelip hanlarda konaklayanların yanlarında bir miktar nakde ihtiyaçları olacağı aşikârdır. Çünkü han sakinlerinin gerek oda kirası gerek şehirdeki ticaret bağlantıları için yanlarında nakit para bulundurmaları gerekiyordu. Bu nakit miktarı bazılarında terekenin büyük bir kısmını oluştururken bazılarında cüzi miktardadır. Örneğin Bakır Hanı'nda ölen Nikola'nın terekesinin toplamı 96 kuruş iken bunun 76 kuruşu nakit paradır.⁹¹ Bu nakit paradan başka bazı terekelerde altın paranın da bulunduğunu söylemekte yarar vardır.

Sonuç

Hanlar; pazarlar, çarşılar ve panayırlar gibi şehirlerdeki sosyo-ekonomik yapının önemli unsurları arasında yer almışlardır. Bu yönü ile hanlar şehir tarihi araştırmalarının inceleme alanına girerken diğer taraftan yapısal özellikleri ile sanat tarihçileri ve mimarların dikkatini çekmiştir. Fakat hanları taş duvarlardan örülü bir mekân olarak değil tarihsel perspektifte canlı bir sosyo-ekonomik hayatın süregeldiği bir mekân olarak algılamak ve değerlendirmek şehirlerin gelişiminde rol oynayan etkenlerin açıklanmasına da katkı sağlayacaktır. Çünkü bir şehrin oluşumunda ve gelişmesinde dini mekânların yanı sıra pazarlar, dükkânlar, hanlar ve kervansaraylar gibi ticarî mekânlar ile ulaşım ağı ile olan bağlantılar belirleyici bir yere sahiptir.

Bu doğrultuda batı Anadolu'da bir şehir olan Edremit'in deniz ve kara yolları ile olan bağlantısı, başkent İstanbul'a yakın mesafede bulunması, tarımsal üretimde yaşadığı dönüşümle birlikte zeytin bahçelerinin kesafeti ve buna bağlı olarak zeytinyağı ve sabun imalatı gibi etkenler şehrin ticari kapasitesinin büyümesinde etkili olmuştur. Bu çalışma neticesinde 16. yüzyıldan 19. yüzyıla devam eden süreçte şehirdeki han sayısında bir artışın tespit edilmiş olması da bunu doğrulamaktadır. Nitekim 19. yüzyılın ortalarında doğru şehirdeki hanların kapasitesi 178 oda olmasına rağmen misafir odaları, dükkân ve diğer bazı işletmelerin de konaklama mekânı olarak kullanıldığı hesaba katıldığında bu rakamın arttığı araştırma sonucunda açıkça görülmektedir.

Öte yandan bu çalışmada hanların yanı sıra hanlarda konaklayan kimseler yani tüccar, esnaf, mevsimlik işçiler ve sıradan yolcuların dünyalarına göz atılması Osmanlı sosyo-kültürel tarihi açısından da önem arz etmektedir. Uzak diyarlardan yola çıkıp Edremit'te han odalarında bir şekilde hayatları keşişen ve hatta bazen biten insanların yaşamlarından bir kesiti ortaya koymak konunun bir başka yönüne dikkat çekmek anlamı taşımaktadır. Nitekim makalede bu hayatlara odaklanmak ve bu mekânlardaki yaşamı irdelemek bize bir şehre dışarıdan gelenlerin gündelik hayatına dair bir açılım sunma imkânı sağlamıştır.

⁸⁹ Osmanlı döneminde çoğu zaman isyanlar gerekçe gösterilerek reyanın elindeki tüfekler toplatılmıştır. Ayrıntılar için bkz. Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silâhların Yayılışı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* (Ord. Prof. Dr. İ. Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı), S. 32, 1979, s. 301-318.

⁹⁰ 19. yüzyılın ilk yarısında Edremit'e dışarıdan gelen kimseler üzerinde yapılan bir araştırmada da benzer tespitler yapılmış ve bu kimselerin terekelerinde de tüfek ve piştov gibi ateşli silahlar tespit edilmiştir. Bkz. Genç, "agm", s. 376.

⁹¹ *EŞS*, nr. 1249, vr. 57b.

JHS
54

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

KAYNAKÇA**I. Arşiv Vesikaları**

Edremit Şer'iyye Sicili (EŞS), nr. 1177, 1195, 1210, 1213, 1220, 1222, 1225, 1228, 1229, 1231, 1232, 1235, 1236, 1242, 1243, 1247, 1249, 1250, 1252, 1253, 1254.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Kamil Kepeci* (KK), nr. 7478.

BOA, *Nüfus Defterleri* (NFS.d.), nr. 3, 1298, 1302, 1354, 1358.

BOA, *Cevdet Saray*, nr. 4030.

II. Kitap ve Makaleler

BALCIOĞLU, Tahir Halimi, *Tarihte Edremit Şehri*, Vilâyet Matbaası, Balıkesir 1937.

CHRISTMAST, Henry, *İstanbul ve Ege Yollarında*, Çev: Mustafa Özbaş, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

CUINET, Vital, *La Turque D'Asie*, Paris 1894.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997.

FELLOWS, Charles, *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor*. London 1838.

GENÇ, Serdar, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edremit'te Yabancılar", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, KTB Yayınları, İstanbul 2013, s. 358-379.

_____. "II. Mahmud Döneminde Canik Sancağında Esnaf ve Dükkânlar", *Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik-Samsun*, I, Samsun 2013, s. 83-99.

Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, 1316.

KOÇU, Reşat Ekrem, *Tarihte İstanbul Esnafı*, Doğan Kitap, 2003.

ÖZDEMİR, Zekeriya, *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*, Edremit Belediyesi Yay., II, Ankara 2002.

PINAR, İlhan, "19. Yüzyılda Seyyahların İzinde Edremit'ten Ayvalık'a Yolculuklar", *Tarihin Kucagında Gömeç Sempozyumu*, 2002, s. 95-103.

MAĞMUMİ, Şerafeddin, *Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Anıları Yüzyıl Önce ve Anadolu ve Suriye*, Çev.: Cahit Kayra, Boyut Kitapları, İstanbul 2008.

TEXIER, Charles, *Küçük Asya*, I, Mütercim Ali Suad, İstanbul 1339.

TURNER, William, *Journal of Tour in the Levant*, Vol. III, London 1820.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.

YEDİYILDIZ, M. Asım, *Şer'iye Sicillerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Bursa Esnafı ve Ekonomik Hayat*, Arasta Yayınları, Bursa 2003.

YETKİN, Gıyas, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'de Olup Bitenler*, Türkdili Matbaası, Balıkesir 1957.

YILMAZ, Fikret, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1995.

JHS
55

*History
Studies*

Volume 6
Issue 4
July
2014

Resim 1: *Bir Hanın İçi.*

(C. Fellows, *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor*)

Resim 2: *İstanbulcular Hamı (2014)*

JHS
56

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*